Szunyogh Szabolcs

Javíthatatlan iskolarendszer

VISSZHANG - LIX. évfolyam, 4. szám, 2015. január 23.

A múlt év végén e hasábokon több elemző írás jelent meg az alakuló oktatási stratégiáról (Kenesei István: *Hátramenetben. A felsőoktatási stratégiáról* [2015/46., nov. 14.], Radó Péter: *Egy felsőoktatási stratégiának látszó tárgyról* [2015/48., nov. 28.], Dr. Fábián István: *Jövőtlenül* [2015/50., dec. 12.]). A polémiát Szunyogh Szabolcs írásával folytatjuk.

Gyakran halljuk, tegyük félre politikai beállítottságunkat, a magyar iskolarendszer össztársadalmi ügy, legyen Magyarországon bármilyen párt hatalmon, szükséges, hogy az iskola jól működjön, ez közös érdek, vagyis igyekezzünk jó tanácsainkkal, ötleteinkkel segíteni a jelenlegi oktatási kormányzatot, hogy még tökéletesebb iskolarendszert hozzanak létre, még annál is tökéletesebbet, mint amilyet 2010 óta létrehoztak.

Nekem csak egy ötletem van az oktatási kormányzat számára. Nevezetesen az, hogy *tűnjenek már el*, annyi bajt okoztak, hogy évtizedek kellenek a kijavításukhoz. Persze, azoknak a gyerekeknek, akiket ők szorítottak ki a továbbtanulásból, vagy akiknek a fejét és szívét már teletömték mindenféle téveszmékkel, azoknak senki se adja vissza elvesztegetett éveiket. Ahogy a szétvert szellemi műhelyeket, például tankönyvkiadó-szerkesztőségeket sem támaszthatja föl senki.

Egyáltalán nem lesz könnyű ez után a rezsim után használható iskolarendszert kiépíteni. Talán nem a fejlett államok jól működő pedagógiáját kellene kiindulópontnak venni, hanem azt, miként sikerült itt vagy ott egy diktatórikus periódus után regenerálni olyan fontos kulturális alrendszert, mint azt oktatásügy. Erről nekünk is vannak tapasztalataink, ezt mi is átéltük, de 1989–90-ben kicsit talán jobb helyzetben voltunk, remélhettük, hogy korszerű ismereteket tanító, kreativitásra, kritikus gondolkozásra épülő, együttműködésre és szolidaritásra nevelő iskolánk lesz 2015-ben. Ezt 2015-ben már aligha remélhetjük, sőt, úgy tűnik, az idő visszafordult. Egy tanterv, egy tankönyv, szakfelügyelet, szegregáció. A pártállam az országra kívülről rákényszerített rendszer volt, nem is törődött azzal, hogy hazug szólamait az emberek valóban elhiszik-e, megelégedett azzal, ha ismételgették. Ennek a mostani politikának viszont a hazai lakosság a bázisa, ezért elvárja, hogy higgyünk benne, a hitet kívánja megalapozni.

Ehhez először is szakítania kell minden felszabadító hatású modernizációs törekvéssel a pedagógiában. Tantestületi önállóság, iskolai autonómia, tantervválasztás, tankönyvpiac, iskolaszék, plurális iskolaszerkezet, középfokú és egyetemilétszám-expanzió: a múlté. Rendszerváltás kori álmaink nevetséges fantáziálásnak tűnnek most, pedig csak olyasmit szerettünk volna látni a hazai iskolákban, ami az északnémet tartományokban, a skandináv államokban vagy Hollandiában és Nagy-Britanniában napi gyakorlat.

A rendszerváltás idején nagyon egyszerű mondatokban meg tudtuk fogalmazni, milyen iskolára lenne szükség. Olyanra, ahol *nem lesz csengetés*. És az óra nem 45 percig tart (kitalált, mesterséges időtartam), hanem addig, ameddig a tanulók a leckét meg nem értik. Ha 30 perc alatt meg tudom értetni az anyagot, akkor 30 perc az óra, ha csak 50 perc alatt, akkor 50. Ma nálunk a pedagógiai céltól és folyamattól teljesen független dolgok határozzák meg, hogy mit tanítunk, milyen gyakorisággal, hogyan és meddig: a hagyomány, a tantárgybeosztás, a tanárok terhelése stb. Mintha a kórházban az alkalmazott terápiát az döntené el, hogy a bőrgyógyásznak vagy a sebésznek nincs ki a kötelező óraszáma.

Pedig a szabad órarend/tanmenet/tanterv nálunk sem fantazmagória, hanem valóság, igaz, a

magánszférában. Aki magántanártól angolt tanul, nem addig tanulja a gerundiumot vagy a Present Perfect Continuoust, ameddig a tanterv előírja, hanem ameddig meg nem érti. Ha racionálisan felépített (piacosított) oktatási formában, amilyen a magánóra, nem a tantervhez igazodunk, hanem a diákhoz, miért ne képzelhetnénk el olyan nemzeti oktatási rendszert, amelyik szintén a tanulót szolgálja, és nem a szent tantervet?

Aztán: szerettünk volna olyan iskolát, ahol az *osztálytermen nincs ajtó*, bárki akkor megy ki és jön be, amikor akar, de a diák nem él vissza a szabadsággal, hanem bejön az órára, és bekapcsolódik a közös munkába, mert a közös munka intellektuálisan és társaságilag is vonzó. Persze, az olyan politika, amelyik eleve a konzervativizmusra épít, nyilvánvalóan irtózik a szabadság feltételeinek megtervezésétől, a szabadság megszervezésétől és működtetésétől.

Vizsga, osztályzás, ötös, kettes, bukás, megalázás, stressz és rangsorok? Mindez csak arra jó, hogy összemérhetetlen mennyiségeket próbáljunk összemérni (A embert B emberrel). Annak a felderítésére, hogy mennyire sikerült a műveltséganyagban a diáknak elmélyedni, hogy képességei elérik-e a továbblépéshez szükséges szintet, illetve hogy mit és miképp kellene ismételni, gyakorolni, újra elmagyarázni neki, ma már nagyon jól kidolgozott, tesztelt, sztenderdizált mérés-értékelési rendszerek vannak, de ezeket nem alkalmazzuk.

Talán a nevelést is másként képzeltük el, más célokban hittünk. Azt természetesen nem gondoltuk ’90-ben sem, hogy a nemzeti önbecsapást egyik napról a másikra száműzhetjük a nevelés frontvonalából, de hogy 25 év múlva rosszabb legyen a helyzet? Hogy botrányt okozna, ha az ember azt mondaná, egyébként az igazságnak megfelelően: *életveszélyes téveszme* ez a sor: „Sehonnai bitang ember (…) Kinek drágább rongy élete, / Mint a haza becsülete”. Ez persze már 1848-ban is problematikus szöveg volt, de most? A XX. század talán tanított valamit nekünk a nemzeti romantika és a tömeges fagyhalál összefüggéseiről. Don-kanyar, Auschwitz, Budapest ostroma. Egyébként hozzáteszem, hogy Petőfi maga is megtagadta ezt az 1848 márciusában még rokonszenvesnek tekinthető nemzeti hisztit *Szörnyű idő* című versében, valamint abban az utolsó naplóbejegyzésében, amiben azt írta, hogy „ha még egyszer azt mondja nekem valaki, hogy hazám is van, azt leköpöm”.

Trianon. Archaikus érzelmi kultúrámból fakadóan nekem fáj Trianon, sőt úgy képzelem, hogy ameddig magyar lesz a Földön, neki Trianon mindig fájni fog. Nemcsak azért, mert a határon túlra került magyarokat időnként zaklatás érte (éri) magyarságuk miatt, és ez emberjogilag probléma, hanem *mert fáj*. Vannak olyan érzelmeink, amelyeket nem helyeslünk. Csúf dolog a féltékenység, mégis egy sor alkalommal voltam féltékeny, pedig nem akartam. A nemzeti kérdés ügyében Ludwig Zamenhoffal (doktor Esperanto) értek egyet, aki azt írta, hogy nincs értelme annak az állításnak, hogy ez vagy az az országrész elveszett, mert nem süllyedt a tengerbe, hanem csak annyi történt, hogy ahol eddig az én népem uralkodott és egy másik nép volt alávetve, ott most az én népem van alávetve és egy másik uralkodik. Ő olyan Európáról írt a végrendeletében, ahol szinte be vannak tiltva a nemzetek, hogy ne legyen senki sem alávetve.

Ezt helyes és szép eszmének tartom, és a nemzetállami identitást éppúgy korhoz kötött érzelmi elfogultságnak tekintem, mint a vallásháborús identitásokat, de ennek ellenére, vagy éppen ezért, ha oktatási folyamatot terveznék, ezt a *tényt*, a lakosságban (bennem is) mélyen ülő nemzeti érzés tényét figyelembe venném. Az oktatás megkomponálásánál ezt az érzelmet jó volna figyelembe venni, például ellensúlyozni, ahelyett, hogy rájátszanánk, mert az *aljasság* a magyar tanulóifjúsággal szemben.

Kormányunk tiszteletre méltónak hirdetett törekvése, hogy egy diák se kerüljön ki úgy az iskolarendszerből, hogy nem járt szervezett kirándulás keretében valamilyen határon túli magyar településen, nem ápolt szervezetten testvérkapcsolatot, és persze velejáró mellékhatásként nem énekelte könnyes szemmel a *Himnusz*t a Hargitán vagy a Vereckei-hágón. Érdekes, az Ojtozi-szorosban nem szoktunk énekelni, pedig ott jött be őseink többsége, az asszonyok, gyerekek és egyáltalán: a nép. Párducos Árpád kapzsi és meggondolatlan rablóhadjáratának következtében, amelyet honfoglalásnak

nevezünk, veszélybe került az Etelközben maradt lakosság. A besenyőtámadás miatt menekült mindenki, és valójában az Ojtozi-szoroson át zajlott le a mi népvándorlásunk. De persze nem az az igazi kérdés, hogy diákjaink miért Vereckére járnak nemzetileg sírni Dél-Erdély helyett, hanem hogy miért nem ápolunk testvérkapcsolatot szlovákiai szlovák iskolával abból a célból, hogy közös focibajnokságot szervezzünk? Vagy hogy megnézzük, Romániában, Szerbiában miképp tanítják a biológiát, a matekot és a fizikát?

A Comenius-program keretében volt magyar iskola, amelynek diákjai egy norvég és szlovák iskolával közös honlapot hoztak létre, a témája az *aznapi ebéd* volt. Lefotózták, felrakták a honlapra, leírták, milyen alapanyagokból készült, hogy kell megfőzni, mennyire egészséges, mennyire tápláló és milyen az íze. A gyerekek gyakorolták az angol nyelvet, megismerték egymást és összebarátkoztak. Ez a gyakorlat nem harmonizál a Nemzeti Összetartozás szent gondolatának folytonos ünneplésével, úgyhogy a vállalkozás meg is szűnt, de egy multikulturális Európában mégiscsak hasznosabb volt, mint történelmi sebeink tépkedése.

A magyar lakosság erősen, indulatosan és olykor önbecsapóan nemzeti érzelmű, tehát nekünk pedagógiai erőfeszítést kell tennünk az európaiság és a megértés, a tolerancia képességének kifejlesztéséért. Mi azonban Wass Albertet nyomatjuk, továbbá rendkívül primitív, olykor életveszélyes sztereotípiákat sugallunk más népekkel és más kultúrákkal kapcsolatban a tankönyveinkben és az álszenten áhítatoskodó, valójában elfogultságokat megalapozó iskolai rendezvényeken és ünnepségeken.

Ez a gyakorlat néhány éve még sokakat feldühített volna, ma már az élet rendjének tartjuk az iskolai ünnepségeken a folytonos imádkozást, a papok jelenlétét, a zászlószentelést, a *Székely himnusz* éneklését.

A lakosság valamikor hevesen tiltakozott pedagógiai szakmai kérdések miatt is. Nem mindig volt igaza, mert olykor tisztességes és jó szándékú törekvések ellen tiltakozott (buktatás tilalma elsőben, szöveges értékelés stb.), de akkor még megpróbálta a lakosság a közélet és a demokrácia eszköztárával befolyásolni a közoktatást, ma viszont akinek valami baja van, az nem harcol, hanem menekül. Magániskolába vagy külföldre.

Most súlyos szegregáció látszik kibontakozni: állami segédlettel megpróbálják kinyomni a problémásnak bélyegzett gyerekeket az iskolarendszer perifériájára. Kasztosodás, nagy csoportok rohamos társadalmi leszakadása, általánosan romló teljesítményű iskolarendszer, globális versenyképtelenség. Ez az eredménye ennek az átgondolatlan és lelketlen iskolapolitikának.

Talán hagyni kellene ezt az oktatási ámokfutást? Hogy világos legyen mindenki előtt: az, amit a Fidesz-kormány a nyakunkra hozott, súlyos baj? Túl nagy árat fizetnénk ezért a tapasztalatért.

Egyébként az sem biztos, fizessünk érte bármekkora árat, hogy kijózanító tapasztalat lenne az eredmény. Amint a Horthy-rendszer egyébként nagyon rossz, szegregáló és tudományos értékeit tekintve elmaradott oktatásügye iránt újra és újra fellobbanó nosztalgia bizonyítja, a hazai közvélemény nemzeti szólamokkal nagyon manipulálható. A centralizált, átideologizált, uniformizált iskolarendszer olyan csapás, mint az özönvíz vagy egy országos méretű földrengés. De az ellen, hogy egy új vezér a diktatórikus oktatáspolitika okozta károkat a magyarság elleni nemzetközi ármány számlájára írja, csak a felvilágosult oktatás és a sajtószabadság volna a védelem.

Olvasgatom a kormány által kiadott „kísérleti” tankönyveket. Ezek a szabályos akkreditációs eljárást megkerülve ma már kötelezőek az iskolák óriási hányadában. Többségükön látszik a kapkodás. Tárgyi tévedések, rossz mondatok, hibás feladatok (olyasmit kérnek számon, amit nem tanítottak meg stb.), de ezek javítható dolgok. Ami javíthatatlan, az a szemléletük. Tökéletesen példázzák, érzékletessé teszik a Fidesz-rendszert: azt tudniillik, hogy *javíthatatlan*.

Amikor fiatal voltam, hittem abban, hogy a nagypolitikai helyzetet tényként elfogadva, a kis lépések taktikáját alkalmazva lehet előbbre jutni, hogy lehetséges az egyszólamú államon belül humanizálni és

modernizálni az oktatási rendszert.

Ma már nem hiszek ebben.